

Wangedrag in de sport

Vergelijking kernindicator en aangepaste vraagstelling

Rens Cremers, Janine van Kalmthout & Agnes Elling

‘Wangedrag meemaken in de sport’ is een van de kernindicatoren waarmee we sinds 2012 de stand van zaken in de sport volgen. Maar de vraagstelling daarbij was niet ideaal: er was bijvoorbeeld niet uit op te maken of iemand zelf of als getuige ongewenst gedrag meemaakte. Daarnaast was ook onduidelijk in welke rol (bijvoorbeeld als sporter, of toeschouwer) mensen wangedrag in de sport meemaken (Reitsma, Van Kalmthout & Elling, 2021).

In dit factsheet presenteren we de uitkomsten van het meemaken van wangedrag in de sport, op basis van de aangepaste vraagstelling. Waar mogelijk vergelijken we de resultaten met die van de tot nu toe gebruikte vraagstelling bij de kernindicator wangedrag.

Methode

Dataverzameling

De cijfers voor de officiële kernindicator 'Aandeel van de maandelijkse sporters en/of wedstrijdbezoekers van 12 jaar en ouder, dat de afgelopen 12 maanden wangedrag in de sport heeft meegemaakt of er getuige van is geweest' worden verzameld via De Vrijetijdsomnibus (VTO) van het CBS. Dit gebeurt middels een enquête onder 3.000 inwoners van Nederland van 6 jaar en ouder.

Voor dit onderzoek is data verzameld via het Nationaal Sportonderzoek (NSO). Hiervoor is een representatieve groep van 2.016 Nederlanders in de leeftijd van 16 t/m 79 jaar via het panel van GfK online ondervraagd. Hiervan kregen 1.009 respondenten de vragen voorgelegd zoals deze tot nog toe voor het ophalen van de kernindicator worden gesteld (vanaf nu 'oude vragen'). 1.007 respondenten kregen de nieuwe aangepaste vragenlijst voorgelegd (vanaf nu 'nieuwe vragen'). Respectievelijk 525 en 493 daarvan waren sporters of sportbezoekers. De data zijn individueel gewogen op leeftijd, geslacht, opleiding, regio, sportfrequentie en huishouden keer leeftijd van de respondent (Ipsos, 2022).

Een kanttekening is dat sommige minderheidsgroepen (o.a. mensen met een migratieachtergrond met een laag opleidingsniveau) zijn ondervertegenwoordigd.

Corona

De dataverzameling vond plaats in het najaar van 2021. Aangezien er naar wangedragingen in de afgelopen 12 maanden werd gevraagd, betekent dit dat de vragen gingen over een periode tijdens de coronapandemie, waarin de (wedstrijd)sport, zeker in groepsverband, slechts in beperkte mate was toegestaan. Dit verkleint de kans op wangedragingen. Hier dient bij de interpretatie van de resultaten rekening mee te worden gehouden.

Verschillen tussen de oude en nieuwe vragen

De aangepaste vraagstelling verschilt op een aantal punten van de vragenlijst die wordt gebruikt voor de kernindicator.

Slachtoffer en getuige

In de originele vraagstelling stond de vraag of de respondent in de afgelopen twaalf maanden zelf of als getuige te maken heeft gehad met wangedrag in de sport. In de aangepaste vraagstelling vragen we apart of iemand zelf wangedrag meemaakte en of iemand dit als getuige meemaakte.

Splitsing 'schelden, pesten, treiteren, intimidatie en bedreiging'

Respondenten kregen een overzicht te zien met zeven vormen van wangedrag. De optie 'Schelden, pesten, treiteren, intimidatie en bedreiging' hebben we in de nieuwe versie opgesplitst in 'Schelden, pesten, treiteren' en 'Intimidatie en bedreiging'.

Vervolg vragen

In de originele vraagstelling volgt een vraag over in hoeverre naar aanleiding van het wangedrag een actie is ondernomen (bijv. een waarschuwing of straf). In de aangepaste vragenlijst hebben we vervolgvragen opgenomen over:

- de rol waarin iemand het wangedrag meemaakte (bijv. sporter of toeschouwer);
- de mate waarin iemand het wangedrag als ingrijpend heeft ervaren;
- de gevolgen van het wangedrag voor iemands sportdeelname.
- op grond van welk kenmerk discriminatie heeft plaatsgevonden (voor respondenten die discriminatie hebben meegemaakt).

Zie de bijlage voor de volledige vragenlijsten.

Vergelijking metingen wangedrag

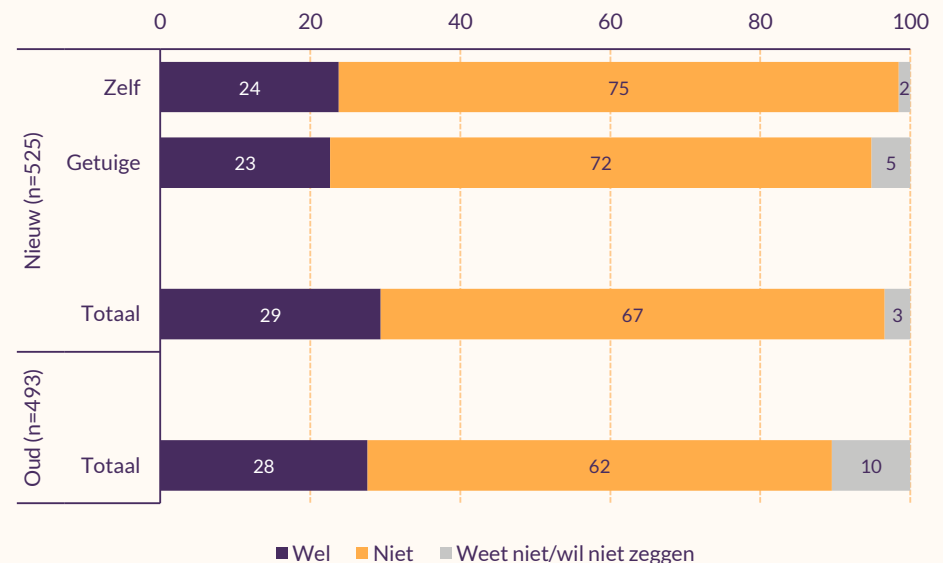
Van de respondenten die de nieuwe vraagstelling wangedrag invulden, hadden drie op de tien in de voorgaande twaalf maanden te maken met enige vorm van wangedrag (29%, zie figuur 1). Onder respondenten die de oude vraagstelling invulden is dat nagenoeg hetzelfde (28%).

Opvallend is dat het percentage dat aangeeft geen wangedrag te hebben meegemaakt bij de nieuwe vraagstelling hoger is. Het percentage respondenten dat antwoordt met 'weet niet/wil niet zeggen' ligt bij de nieuwe vraagstelling juist lager dan bij de oude vraagstelling.

Bij de nieuwe vraagstelling antwoorden respondenten als getuige vaker 'weet niet/wil niet zeggen' dan als slachtoffer. Waarschijnlijk zijn respondenten er minder zeker van of ze getuige van een wangedraging zijn geweest.

De nieuwe vraagstelling lijkt mede door de splitsing van rollen eenvoudiger te beantwoorden dan de oude.

Figuur 1
Mate waarin sporters en bezoekers van sportwedstrijden en evenementen in de afgelopen twaalf maanden wangedrag meemaakten, naar vraagstelling (in procenten)

Bron: Mulier instituut, NSO, najaar 2021.

Eén op de vijf maakt wangedrag als slachtoffer mee

Van de respondenten die de nieuwe vraagstelling invulden, maakte bijna een kwart (24%, zie figuur 1) wangedrag als slachtoffer mee. 23 procent maakte het (ook) mee als getuige. 17 procent maakte het als slachtoffer én getuige mee, 7 procent alleen als slachtoffer en 6 procent alleen als getuige (niet in figuur).

Meer dan de helft (56%, niet in figuur) van de respondenten die wangedragingen meemaakt, blijkt dit dus in beide rollen mee te maken.

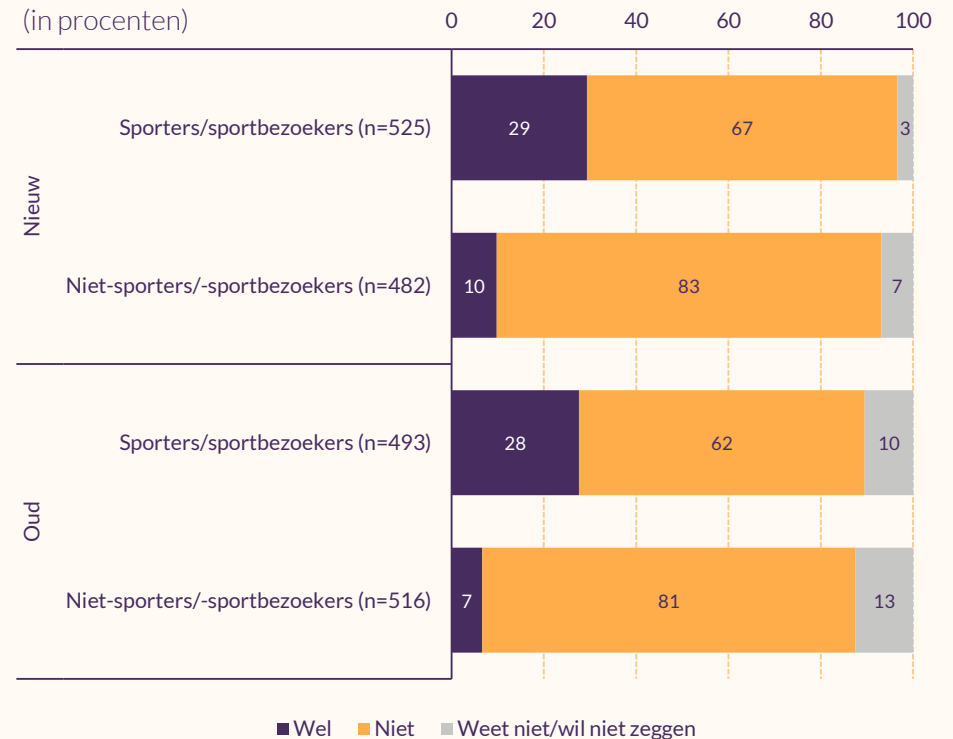
Ook wangedragingen onder niet-sporters/-sportbezoekers

Ook een deel van de respondenten die geen sport beoefenden of bezochten, geeft aan wangedrag in de sport te hebben meegemaakt (zie figuur 2). Dit kunnen bijvoorbeeld ouders of officials zijn.

Het percentage dat wangedrag meemaakte ligt bij deze groep hoger bij de nieuwe vraagstelling (10%) dan bij de oude (7%).

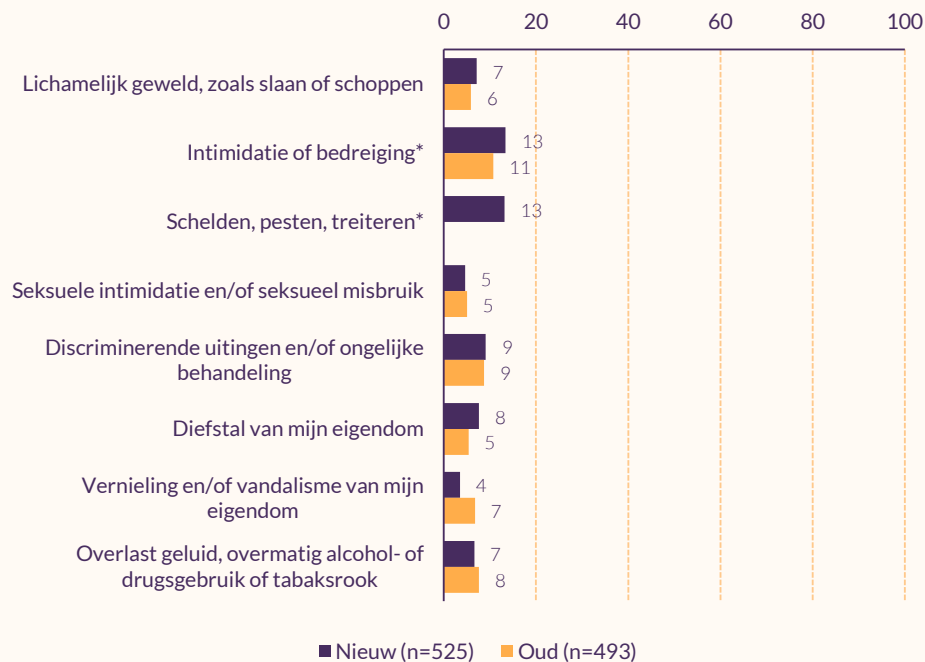
Onder de respondenten die de nieuwe vraagstelling invulden, geeft 6 procent van de niet-sporters/-bezoekers aan zelf slachtoffer te zijn van wangedragingen. 4 procent was er getuige van (niet in figuur).

Figuur 2
Mate waarin (niet-)sporters en (-)bezoekers van sportwedstrijden en evenementen in de afgelopen twaalf maanden wangedrag meemaakten in de sport, naar vraagstelling

Bron: Mulier instituut, NSO, najaar 2021.

Figuur 3
Mate waarin sporters en bezoekers van sportwedstrijden en evenementen verschillende typen wangedrag meemaakten in de afgelopen twaalf maanden, naar vraagstelling
 (in procenten)

Bron: Mulier instituut, NSO, najaar 2021.

* Schelden, pesten, treiteren & intimidatie en bedreiging in oude vraagstelling als één variabele.

Enkele wangedragingen vaker in nieuwe vraagstelling, andere in oude

Drie van de zeven onderscheiden vormen van wangedrag (lichamelijk geweld, schelden/intimidatie/bedreiging, diefstal) noemden respondenten met de nieuwe vraagstelling (iets) vaker dan met de oude (figuur 3). Vernieling/vandalisme en overlast (geluid/alcoholgebruik) noemden ze met de oude vraagstelling (iets) vaker. Voor seksuele intimidatie/misbruik en discriminatie waren de uitkomsten vergelijkbaar.

Overlap intimidatie, bedreiging, schelden, pesten of treiteren

Het grootste verschil tussen beide vraagstellingen bestaat bij de wangedraging intimidatie, bedreiging, schelden, pesten of treiteren. Deze hebben we in de nieuwe vraagstelling opgesplitst naar intimidatie of bedreiging (13%) en schelden, pesten of treiteren (13%). De respondenten die dit meemaken overlappen voor een groot deel.

Wanneer we beide wangedragingen samenvoegen (zoals in de oude vraagstelling), geeft 19 procent aan dit mee te hebben gemaakt (niet in figuur). Dit is aanzienlijk meer dan in de oude vraagstelling. Daar geeft 11 procent aan intimidatie, bedreiging, schelden, pesten of treiteren te hebben meegemaakt.

Resultaten nieuwe vraagstelling

Meeste wangedragingen vaker meegemaakt als slachtoffer

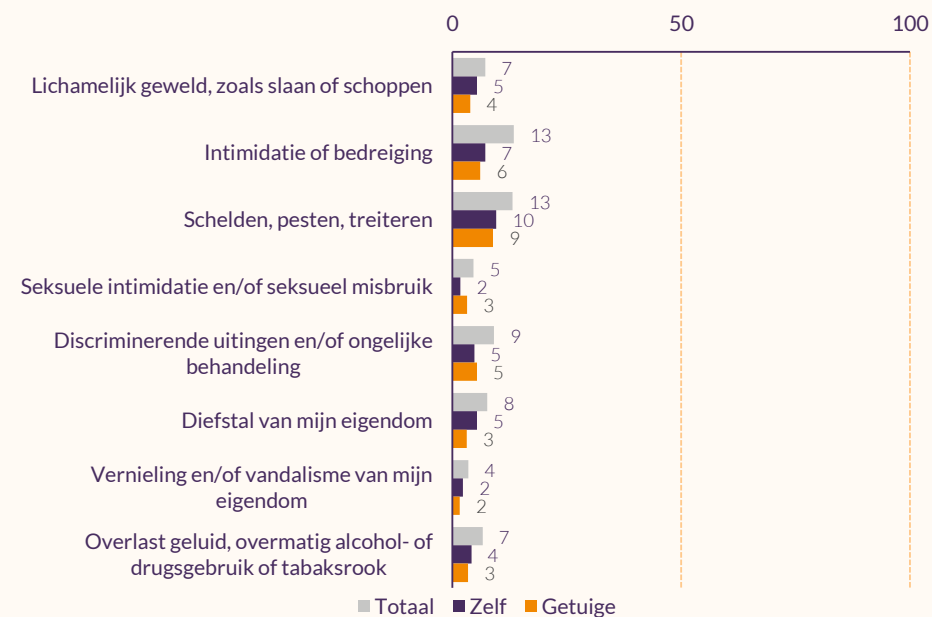
Respondenten registreren de meeste vormen van wangedrag vaker als slachtoffer dan als getuige, al zijn deze verschillen klein. Discriminerende uitingen en/of ongelijk behandeling noteren respondenten in gelijke mate als slachtoffer en getuige. Het meemaken van seksuele intimidatie en/of seksueel misbruik benoemen respondenten iets vaker als getuige dan als slachtoffer (zie figuur 4).

De mate van overlap tussen of respondenten een wangedraging meemaken als slachtoffer of getuige is beperkt. Dit suggereert dat mensen vooral geneigd zijn het wangedrag te registreren/rapporteren dat ze zelf hebben meegemaakt.

Van de respondenten die wangedrag meemaakten, maakte meer dan de helft meer dan één type wangedrag mee (59%, niet in figuur). 15 procent maakte vier of meer wangedragingen mee. Dit veronderstelt samenhang tussen diverse wangedragingen: dus dat in specifieke sportomgevingen of bij bepaalde groepen meerdere wangedragingen tegelijkertijd voorkomen, al dan niet gericht op specifieke personen.

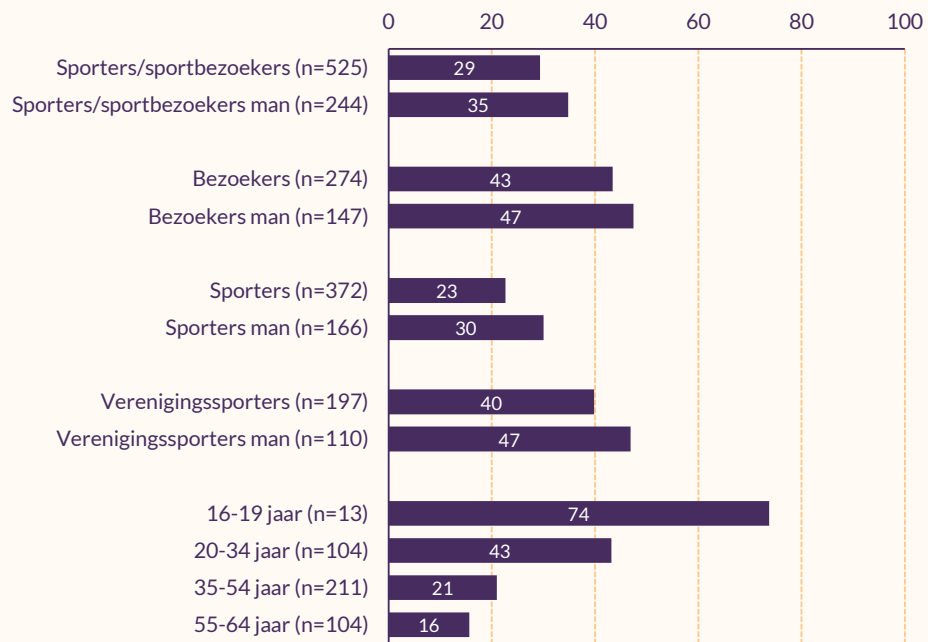
Figuur 4
Mate waarin sporters en bezoekers van sportwedstrijden en evenementen verschillende typen wangedrag zelf of als getuige meemaakten in de afgelopen twaalf maanden

(in procenten, n=756)

Bron: Mulier instituut, NSO, najaar 2021.

Figuur 5
Mate waarin sporters en bezoekers van sportwedstrijden en evenementen wangedrag in de afgelopen 12 maanden meemaakten, naar sportcontext
 (in procenten)

Bron: Mulier instituut, NSO, najaar 2021.

Noot: het hoeft niet zo te zijn dat de respondent een wangedraging heeft meegemaakt tijdens de beoefening van de in deze figuur gepresenteerde sport.

Wangedragingen, naar sportcontext en persoonskenmerken

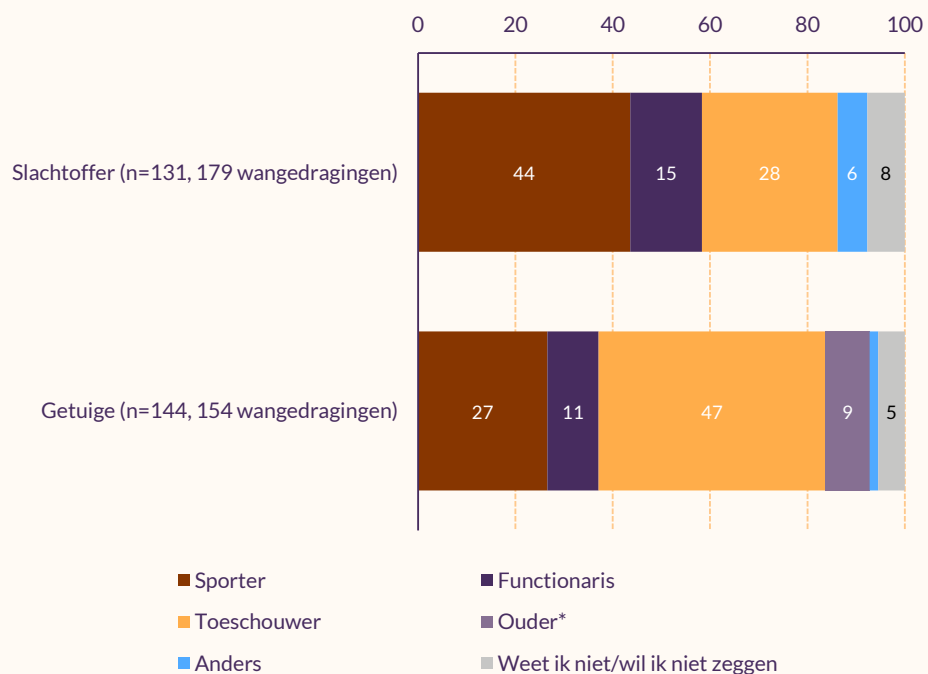
We hebben niet gevraagd in welk verband de meegemaakte wangedragingen plaatsvonden. Wel hebben we de samenhang geanalyseerd tussen wangedrag meemaken, persoonskenmerken (leeftijd en geslacht) en sportbetrokkenheid (sporter/bezoeker, verenigingslidmaatschap en tak van sport).

Daarbij is niet vast te stellen of de wangedraging ook daadwerkelijk in de betreffende context heeft plaatsgevonden. Een respondent kan namelijk in meerdere sportencontexten actief zijn, als deelnemer en/of bezoeker bij verschillende sporten.

We stellen vast dat sportbezoekers (43%) en verenigingssporters (40%) relatief vaak slachtoffer of getuige zijn van wangedrag in vergelijking met sporters en sporters/bezoekers in het algemeen (zie figuur 5). Ook maken jongeren en jongvolwassen vaker wangedrag mee dan 35+'ers. Dit is mede te verklaren doordat zij vaker lid zijn van sportverenigingen en vaker sportwedstrijden bezoeken (niet in figuur).

Mannen zijn in alle categorieën vaker slachtoffer of getuige van wangedragingen dan vrouwen.

Figuur 6
Rol van sporters en bezoekers van sportwedstrijden en evenementen tijdens het moment dat ze wangedrag meemaakten in de afgelopen twaalf maanden, naar slachtoffer/getuige
 (in procenten)

Bron: Mulier instituut, NSO, najaar 2021.

*'Ouder' was alleen een antwoordmogelijkheid bij wangedragingen als getuige.

Eén op zeven sporters zelf slachtoffer wangedrag

Van de respondenten die zelf actief waren als sporter, is één op de zeven wel eens slachtoffer geweest van wangedrag tijdens het sporten (14%, niet in figuur). Leden van sportverenigingen (21%), voetballers (27%), mannen (21%) en jongvolwassenen (17%) waren relatief vaak zelf slachtoffer. Van de bezoekers van sportwedstrijden en evenementen was ook 14 procent weleens slachtoffer van wangedrag (niet in figuur).

Meeste wangedragingen zelf meegemaakt als sporter

Van de zelf meegemaakte wangedragingen waren respondenten het vaakst zelf aan het sporten (44%, zie figuur 6). Wanneer respondenten getuige waren van wangedrag, was dit het vaakst in de rol van toeschouwer (47%).

Schelden, pesten en treiteren en intimidatie of bedreiging komen bij slachtoffers vooral in de rol van sporter voor (resp. 54%, n=40; 53%, n=29). In de rol van getuige is dat vooral als toeschouwer (resp. 56%, n=39; 70%, n=31). Ditzelfde patroon zien we bij lichamelijk geweld.¹

¹ Slachtoffer sporter 84%, n=22; getuige toeschouwer 69%, n=12.

Een vijfde van het wangedrag is ingrijpend

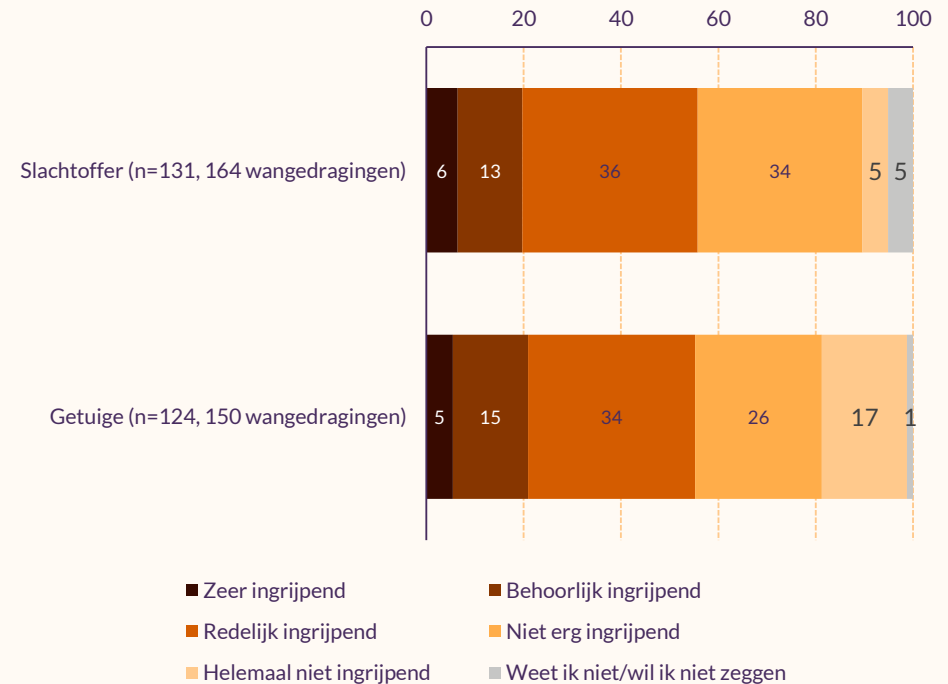
Zowel slachtoffers als getuigen ervaren één op de vijf meegemaakte wangedragingen als zeer of behoorlijk ingrijpend (resp. 20% en 21%, zie figuur 7). Ongeveer vier op de tien wangedragingen ervaren betrokkenen als niet erg of helemaal niet ingrijpend (resp., 39% en 44%).

Zowel slachtoffers als getuigen rapporteren dus meer en minder ingrijpende vormen van wangedrag. Tegelijkertijd bestaat ook de mogelijkheid dat een slachtoffer een gedraging wel als wangedrag ziet, maar een getuige niet (en andersom).

Zowel slachtoffers (53%, n=10) als getuigen (32%, n=10) zien seksuele intimidatie en/of misbruik relatief vaak als zeer of behoorlijk ingrijpend. Mogelijk zien ze 'minder ingrijpende' vormen van seksuele intimidatie minder vaak als wangedraging.

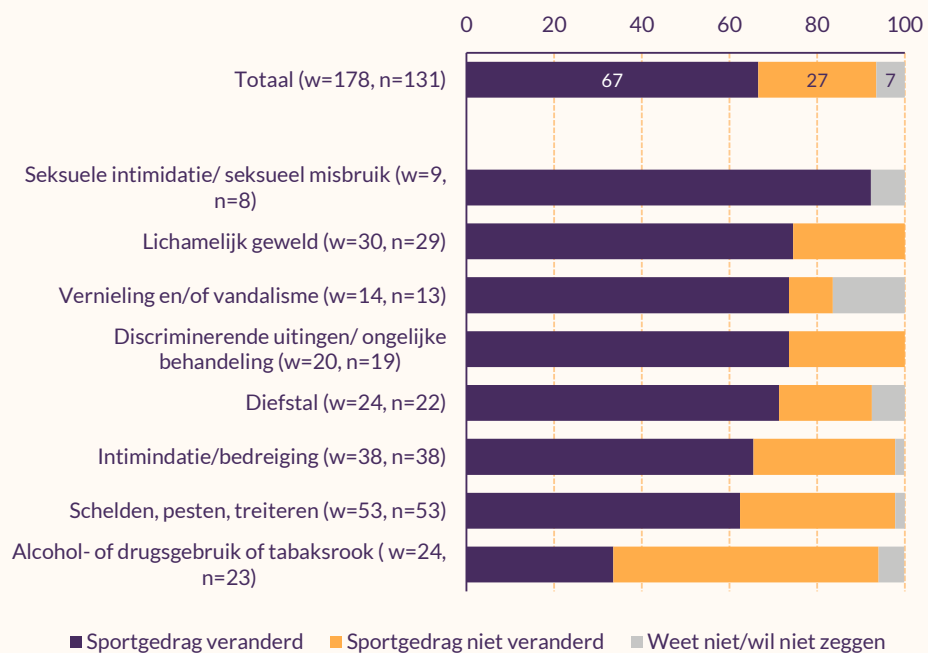
Daarnaast heeft vernieling en/of vandalisme relatief vaak een zeer of behoorlijk grote impact op slachtoffers (49%, n=16). Dat geldt ook voor de door getuigen gerapporteerde vormen van overlast door geluid, alcohol- of drugsgebruik of tabaksrook (36%, n=15).

Figuur 7
Mate waarin sporters en bezoekers van sportwedstrijden en evenementen de ervaren wangedragingen als ingrijpend ervaren, naar rol (in procenten)

Bron: Mulier instituut, NSO, najaar 2021.

Figuur 8
Gevolgen van meegemaakt wangedrag voor sporters en bezoekers van sportwedstrijden en evenementen die zelf slachtoffer waren, naar type wangedrag
 (in procenten)

Bron: Mulier instituut, NSO, najaar 2021.

Noot 1 w: wangedragingen. Noot 2: Bij totaal telt per respondent eenzelfde gevolg slechts eenmaal mee. Bijvoorbeeld: wanneer een respondent twee wangedragingen meemaakt en bij beide aangeeft te zijn gestopt, telt dit eenmaal mee in het totaalcijfer.

Beïnvloeding sportgedrag door wangedrag

131 respondenten maakten in totaal 178 wangedragingen mee. Bij twee op de drie daarvan waren deze ervaringen van invloed op hun sportgedrag (zie figuur 8).

In 14 procent van de gevallen stopten respondenten door het wangedrag met de betreffende sport (niet in figuur). Daarnaast zocht een vijfde (20%) een andere sportomgeving op (bijv. andere club) en gingen drie op de tien (29%) de sport minder intensief beoefenen.

Bij een kwart van de respondenten leidde het gerapporteerde wangedrag niet tot een verandering van sportgedrag (27%). 7 procent wilde dit niet zeggen of wist het niet.

Seksuele intimidatie of seksueel misbruik en diefstal leidden relatief vaak tot verandering van sportgedrag. Alcohol- of drugsgebruik was juist relatief weinig van invloed op het sportgedrag.

Conclusies en aanbevelingen

Nieuwe vraagstelling duidelijker

De nieuw ontwikkelde vraagstelling over het meemaken van wangedrag in de sport lijkt beter geschikt om (zelf) ervaren wangedragingen op te halen. Na de opsplitsing van wangedrag meemaken als slachtoffer of als getuige geven minder respondenten aan dit niet te weten of het niet willen zeggen. De nieuwe vraagstelling lijkt daarmee duidelijker te zijn voor respondenten.

Daarnaast rapporteert na het opsplitsen van 'schelden, pesten, treiteren, intimidatie en bedreiging' een groter aandeel respondenten dit type wangedrag.

Meer inzicht in wangedragingen, maar beeld niet volledig

De toegevoegde vragen maken duidelijk dat sporters vaak wangedrag als slachtoffer rapporteren en toeschouwers vaker rapporteren getuige te zijn geweest van wangedrag.

De typen incidenten die respondenten rapporteren, hebben voor slachtoffers en getuigen vergelijkbare impact. Dit suggereert een vergelijkbare ernst van wanneer mensen iets wel of niet als wangedrag rapporteren.

Daarnaast geeft de nieuwe vraagstelling inzicht in welk aandeel van de sporters (14%) en welk aandeel van de bezoekers (14%) zelf slachtoffer is geweest van

wangedrag en in welke vormen (o.a. pesten, discriminatie, seksuele intimidatie, lichamelijk geweld).

Wel blijft onduidelijk binnen welke specifieke sportcontexten de gerapporteerde wangedragingen plaatsvonden (o.a. organisatieverband, tak van sport).

Uitvraag getuigen

Dat mensen meer wangedragingen als slachtoffer dan als getuige rapporteerden, roept vragen op. Een deel van de wangedragingen kan 'stiekem' plaatsvinden, in een een-op-een context plaatsvinden, waardoor er weinig getuigen zijn. De data laten echter zien dat voetballers, verenigingssporters, jonge mannen en wedstrijdbezoekers relatief vaak wangedrag meemaken. In deze contexten zijn veelal meer mensen getuige dan slachtoffer van veel voorkomende vormen van wangedrag zoals schelden, discriminatie en lichamelijk geweld (Heijnen, Geurink & Elling, 2023).

Naar verwachting zullen mensen bovendien iets sneller als wangedrag ervaren en rapporteren wanneer ze het zelf meemaken, dan wanneer ze het bij anderen zien. Het is aannemelijk dat vooral de meer expliciete, ernstigere vormen van wangedrag door getuigen als dusdanig herkend en gerapporteerd worden.

We concluderen dat niet zonder meer is vast te stellen dat mensen daadwerkelijk minder vaak getuige dan slachtoffer zijn van wangedragingen in de sport.

Getuigenissen kunnen ook zeker een waardevolle toevoeging bieden aan het inzicht krijgen in wangedrag. Dat gebeurt onder meer door het met de Sportklimaatapp in kaart brengen van positieve en negatieve gedragingen bij sportwedstrijden door observanten (Heijne et al 2023). Ook bij het bestuderen van genormaliseerd wangedrag binnen bepaalde sportculturen, zoals homonegativiteit binnen het mannenvoetbal zijn rapportages van 'omstanders' relevant (Cremers en Elling, 2022). Tegelijkertijd vertroebelen getuigenissen het algemene beeld van het meemaken van wangedrag. Voor het volgen van wangedrag als kernindicator pleiten wij dan ook voor een focus op het zelf meemaken van wangedrag (als slachtoffer).

Slotconclusie en aanbeveling

We concluderen dat de nieuwe vraagstelling verbetert inzicht geeft in de meegemaakte wangedragingen in de sport. Voorstel is om de vraagstelling gericht op getuigenissen te schrappen en extra vragen toe te voegen over de sportcontext waarin het gerapporteerde wangedrag voorkwam.

Kanttekeningen bij het onderzoek

We vroegen in het najaar van 2021 naar de afgelopen twaalf maanden, een periode tijdens de coronapandemie. Sport, zeker in groepsverband, was toen slechts in beperkte mate toegestaan. Dit verkleint de kans op wangedragingen. Het is belangrijk hier bij de interpretatie van de resultaten rekening mee te houden.

Daarnaast waren sommige groepen (bijv. mensen met een 'niet-westerse' migratieachtergrond, mensen met beperkingen) ondervertegenwoordigd in dit onderzoek. We zijn in deze factsheet niet nader ingegaan op relaties tussen het meemaken van wangedrag en diverse sociaaldemografische kenmerken zoals gender, seksuele voorkeur, etniciteit en beperking. Voor vervolgonderzoek is het relevant om hier uitgebreider bij stil te staan..

Bronnen

Cremers, R. & Elling, A. (2022). Lhbt+-acceptatie op de sportvereniging, horen daar grappen bij?. In: Stevens, V. & Steenbergen, J. (red) *Samenwerking, dialoog en zelforganisatie als kiemen van een positieve sportcultuur* (pp. 62-72). Mulier Instituut.

Heijnen, E. Geurink, N. & Elling, A. (2023). *Monitor sportief wedstrijdgedrag 2022: registratie sportief en onsportief wedstrijdgedrag in de Nederlandse teamsport met de SportklimaatApp*. Mulier Instituut.

Ipsos (2022). *Nationaal sportonderzoek september/oktober 2021. Veldwerkverslag. Rapport voor Mulier Instituut*. Ipsos.

Reitsma, M., Van Kalmthout, J., & Elling, A. (2021). *Veilig voelen en meemaken wangedrag in de sport 2012-2020 Kernindicatoren sport en bewegen* [Factsheet 2021/32]. Mulier Instituut.

Contact

Rens Cremers

r.cremers@mulierinstituut.nl

Janine van Kalmthout

j.vankalmthout@mulierinstituut.nl

Agnes Elling

A.elling@mulierinstituut.nl